

Koploper in interregionaal samenwerkingsverband

In dementievriendelijk Oisterwijk regent het initiatieven

DOOR Yvet Bommelé en Tea Keijl

In het sterk vergrijzende Brabantse Oisterwijk trekken ondernemers, burgers en gemeente samen op om inwoners met dementie zo volwaardig mogelijk te laten participeren. Een gesprek met beleidsmedewerker Karen Vanheusden en wethouder Peter Smit. 'Dementie wordt zo groot, het raakt ons allemaal. Het determineert zelfs de inrichting van de openbare ruimte.'

Ieder uur krijgen vier mensen in Nederland dementie. Door de vergrijzing zal het aantal mensen met de ziekte in 2040 meer dan verdubbeld zijn; in Nederland zijn er dan naar verwachting meer dan een half miljoen patiënten.¹ Wat kun je er als gemeente aan doen om ook deze mensen een welkome en veilige woon- en leefomgeving te bieden? Ofwel, hoe wordt je een dementievriendelijke gemeente? Beleidsmedewerker Karen Vanheusden legt het eenvoudig uit: 'Dementievriendelijk is eigenlijk vriendelijk in het algemeen. Vriendelijk voor iedereen, wel of niet dementerend. Maar we noemen het expliciet zo, omdat we willen dat het taboe eraf gaat. De schaamte die er rondom het onderwerp dementie heerst, moet verdwijnen.'

Vliegwiel

Wethouder Peter Smit ziet dementie als een soort vliegwiel voor de herijking tussen ruimtelijke ontwikkeling en samenleving: 'Door de decentralisaties veranderen de gemeentelijke begrotingen fundamenteel. Voorheen ging het grootste deel van de budgetten op aan ruimtelijke ontwikkeling, tot wel tachtig procent. Vanaf 2015 jaar ligt

die verdeling heel anders; samenleving wordt veel belangrijker en de verdeling ligt nu ongeveer op vijftig/vijftig. Een ontwikkeling als dementie, die zo groot is, en ons allemaal raakt, kan nu de inrichting van de openbare ruimte gaan determineren. Als je aan nieuwe straatverlichting toe bent, neem je nu ook de vraag mee hoe die voor mensen met dementie zo veilig mogelijk aangelegd kan worden. We hebben hier in Oisterwijk veel straten met karakteristieke kinderkopjes. We vragen ons nu af of dat wel houdbaar is, met al die rollators. Voor mij als wethouder is de vraag steeds: wat kan ik inrichten, wat kan ik betekenen? Voor binnenshuis is er al veel innovatie op het vlak van domotica en e-health. Maar in de openbare ruimte is dat nog veel minder. Het gaat ook om de verbinding tussen hightech en lowtech. Een mooi voorbeeld daarvan is de mogelijkheid om met gps een dwalende patiënt te kunnen traceren. Dat soort zaken moeten we onderzoeken, daar moeten we met zijn allen goed over na denken. Ook wat betreft de privacy van de betrokkenen. We moeten een goede balans vinden tussen rust geven en privacy schenden, de menselijkheid moet gewaarborgd blijven.'

Paraplu

Vanheusden benadrukt dat de gemeente niet alleen staat in de ontwikkeling naar een dementievriendelijke samenleving. 'We zien dat het overal steeds serieuzer genomen wordt. Bij de horeca ondernemers in het dorp bijvoorbeeld, bij winkeliers, in het verenigingsleven. Als gemeente hebben we vijf jaar geleden al vastgesteld dat het een grote en groeiende uitdaging is. We investeren sindsdien in een dementieconsulent en een Alzheimercafé. Begin 2012 heeft onze burgemeester de intentieverklaring 'Dementievriendelijke gemeente Oisterwijk' getekend, samen met de Programmaraad Zorgvernieuwing Psychogeriatric en maatschappelijk adviesbureau Zet (zie kader). We verklaren daarin dat we toe willen werken naar een omgeving die de mens met dementie erkent en aanvaardt. Behalve met het doorbreken van het taboe, willen we dat bereiken door ontmoeting te stimuleren tussen mensen met en zonder dementie. Verder willen we zorgen voor meer algemene kennis, zodat de omgeving dementie eerder kan herkennen en ook weet hoe er mee om te gaan. Het gaat daarbij niet alleen om de naasten van mensen met dementie, maar juist om burgers in het

algemeen: op straat, bij verenigingen, en als ze werkzaam zijn in de publieke en private dienstverlening.’

Vanheusden keert terug naar de opmerking dat de gemeente het niet alleen doet. Parallel aan de ondertekening van de intentieverklaring heeft de gemeente een gelijknamige projectgroep in het leven geroepen. Onder de paraplu daarvan is een aantal werkgroepen geformeerd. ‘In deze werkgroepen werken we met veel partners samen. Van kunstenaars tot bankiers en van horecaondernemers tot vertegenwoordigers uit de ouderenbonden. Er zijn heel veel ideeën voor acties, maar enkel de acties waar mensen hun energie in willen steken, komen van de grond. Wij hebben als gemeente met name een ondersteunende rol.’

Wijsheid

Wethouder Smit vult aan: ‘Wij hebben als gemeente de wijsheid immers niet in pacht. We delen kennis met zorg & welzijninstellingen, met ondernemers. We worden wijzer van elkaar. Laat ik het voorbeeld noemen van de directeur van de regionale bank. Die benaderde ons met de vraag over hoe om te gaan met het vermoeden van dementie. Hij vroeg zich af welke verantwoordelijkheid de bank hierin moet en kan nemen. Mag de bankmedewerker een aantekening maken in het klantensysteem? Formeel mag dat niet, vanwege de privacywetgeving. Maar we begrijpen ook dat het vanuit de wil om te beschermen en te faciliteren komt. Door dementie wordt de discussie hierover gestart, dat is winst.’

‘Kijk, Oisterwijk is relatief welvarend. Op een gegeven moment ontstaat de ruimte om na te denken over de vraag wat belangrijker is: welvaart of welzijn.

De zon boven Dordrecht, mw. Muller (70x70 cm, acryl op doek)

Een bijzonder dementievriendelijk project, uitgevoerd door kunstenaar Ellen Geerts: Ouderen vertellen met het penseel. Zij haalde de bewoners achter de deuren van een gesloten afdeling van een verpleeghuis vandaan. Het bracht bijzondere gesprekken op gang. Mevrouw Muller legde uit waarom het huis dat ze had geschilderd een donkerpaarse kamer had: ‘In die kamer zaten tijdens de oorlog acht joodse mensen.’

Mensen raken geëngageerd. Binnen die beweging valt dementie te plaatsen. Het regent hier aan initiatieven, en wij als gemeente faciliteren dat.’

Taxicentrale

Het vergrijzende Oisterwijk telt zijn zegeningen, met een florerend netwerk van invloedrijke senioren die hun sporen verdiend hebben binnen bedrijfsleven,

onderwijs en overheid. Onder de noemer Senioren Kennis Netwerk en in de volksmond beter bekend als SKN bundelen zij hun kennis en ervaring en stellen ze het beschikbaar aan de Oisterwijkse gemeenschap. Smit legt uit: ‘Deze mensen zijn sterk in het uitdenken van logistieke en financiële structuren. Zij schrijven bijvoorbeeld projectplannen voor vrijwilligersorganisaties. Vrij recent hebben ze dat gedaan voor een groep vrijwillige taxichauffeurs. Het mooie daarvan is dat het dan ook weer bij mij terechtkomt, in de zin dat we als gemeente de regiotaxi moeten regelen. Zo’n goed geoliede vrijwilligersgroep wil ik daar graag bij laten aanhaken. Maar hoe doen we dat, als de professionele taxicentrale het planningsprogramma beheert? De crux is dat we bij de aanstaande aanbestedingsronde de planningscentrale apart gaan uitzetten. Die wordt straks dus door een aparte organisatie beheerd, en dan kan ook de vrijwilligersclub opgenomen worden. Dat lijkt me een mooi voorbeeld van een

Brabants netwerk van dementievriendelijke gemeenten

Voor de provincie Noord-Brabant is de zorg(economie) speerpunt. In een meerjarenprogramma gaat er provinciaal geld naar de Programmaraad Zorgvernieuwing Psychogeriatric (PG-raad), een expertisenetwerk dat sleutelfiguren uit de psychogeriatric verbindt. De PG-raad helpt gemeenten bij het dementievriendelijk maken van de samenleving. In 2014 kregen 19 gemeenten ondersteuning, onder andere met inzet van maatschappelijk adviesbureau Zet. Zie voor meer informatie: www.pgraad.com | www.wijzijnzet.nl

Ook met provinciale subsidie kon het MKB-bedrijf nieuwe technologie ontwikkelen. Dat resulteerde onder meer in de Wuzzi-alert, een GPS tool voor bijvoorbeeld mensen met dementie. Mochten ze verdwaald raken, dan kunnen ze door een druk op de knop aan de achterblijvers laten zien waar ze zijn. www.wuzzialert.com

Tien speerpunten voor dementievriendelijk Oisterwijk

- Taboedoorbreking
- Meer kennis en inzicht bieden aan burger, vrijwilliger en professionals
- Stimuleren van integratie van mensen met dementie in eigen samenleving
- Meer mogelijkheden creëren voor ontmoeting in de eigen buurt
- Stimuleren van meer en betere contacten tussen generaties
- Welzijn van mensen met dementie en hun mantelzorgers vergroten
- Mensen met dementie blijven benaderen als gewone burgers zoals u en ik
- Toegankelijkheid van openbare ruimten vergroten: opheffen fysieke en psychologische drempels
- Een veilig thuis en veilige woonomgeving creëren
- Participatie mensen met dementie en hun mantelzorgers bevorderen: draagvlak vergroten bij publieke en private organisaties

beweging waarbij publiek en privaat heel erg in elkaar over gaat, daarin kunnen we als gemeente faciliteren.'

Monument

De wethouder noemt nog een ander voorbeeld van samenwerking tussen marktpartijen en overheid. 'Dat heeft te maken met vastgoed voor ouderen. In de steden is er een overschot, terwijl er in de omliggende dorpen juist tekorten zijn. Dat kan niet en dat mag niet. Maar het zijn de grote zorginstellingen die dit soort keuzes maken; zij beslissen over het open houden dan wel sluiten van woonvoorzieningen voor zorgbehoevende ouderen. Wij worden als gemeenten min of meer gedwongen om daar in te acteren; anders zijn wij straks de zwarte piet die niet voor voorzieningen wil zorgen. Wij zijn daarom blij met de marktpartij die ons benaderde met de vraag of we mee wilden denken over het monumentale schoolgebouw dat al jaren leeg staat. Zij willen er een kleinschalige woonvorm voor senioren in maken. Voor hen is het een interessant business model, omdat ze het vastgoed relatief voordelig over kunnen nemen.'

Dagopvang

Vanheusden kan ook nog wel een aantal mooie initiatieven noemen. 'Het Gerard Horvers Huis is een goed voorbeeld. Dat is een plek voor zelfstandig wonende ouderen die het contact met leeftijdsgenoten willen behouden. De vrijwilligers van dit huiskamerproject treden in de voetsporen van de in 2002 overleden Gerard Horvers, die alom gewaardeerd werd voor zijn inzet voor de Oisterwijkse ouderen en eenzamen. Het huis fungeert

ook als dagopvang voor mensen die voorheen een AWBZ indicatie gekregen zouden hebben, maar de laatste jaren niet meer. De gemeente ondersteunt dit project met een paar duizend euro. Maar wat het bijzonder maakt, is dat de vrijwilligers die er werken gerichte trainingen krijgen om met deze mensen om te gaan. Het gaat dan over rust, acceptatie en aandacht, over het prikkelen van de tastzin. En vragen stellen die herinneringen aanwakkeren. We hebben de afgelopen tijd trainingen gegeven aan horeca en bankwezen en gaan daar voorlopig nog mee door, zoals bij het cultureel centrum en de politie. Bij die laatste groep zal het ook specifiek gaan over hoe om te gaan met dwaalgedrag.'

Antislipmat

Een ander succesvol project werd uitgevoerd door kunstenaar Ellen Geerts: Ouderen vertellen met het penseel. Geerts nam de bewoners van een gesloten afdeling van een verpleeghuis mee. Ze opende letterlijk de deuren en nam de bewoners mee naar de ontspanningsruimte. De kunstenaar keek vooral naar wat de deelnemers nog wel konden. Ze zocht naar verborgen kracht, naar talenten die tot dan toe nog niet aangesproken waren. 'Handen die altijd gewerkt hebben, worden verleid om opnieuw te scheppen.'

Dankzij de schilderijen kwamen gesprekken op gang over het verleden. Vanheusden: 'Een van de deelnemers legde uit waarom het huis dat ze had geschilderd één donkerpaarse kamer had: "Dat is de kamer waar in de oorlog acht joden ondergedoken zaten." Dat zijn de waardevolle momenten waar het om gaat.'

Dat initiatieven klein kunnen beginnen en met de juiste ondersteuning uit kunnen groeien tot iets permanent en groter, dat hebben ze in Oisterwijk geregeld ondervonden. Smit vertelt: 'In de wijk Waterhoef legde een groepje vrijwilligers huisbezoeken af. Een van de vrijwilligers ontmoette een dame die niet meer alleen durfde te douchen en daarom gebruik maakte van thuiszorg. De vrijwilliger opperde om een antislipmat in de douchecabine te leggen: probleem opgelost, geen dure thuiszorg meer nodig. Dit initiatief is inmiddels uitgebreid en het krijgt ondersteuning vanuit het kennisnetwerk van de senioren, die een blijvende structuur aanbrengt. Binnenkort staat er onder meer een oud/jong ontmoetingsdag op het programma. Actieve burgers kunnen met hun energie zo maar driehonderd man op de been krijgen, zij kennen de behoeften.'

Koesteren

Geheel in lijn met het bovenstaande ligt ook de oprichting van de Coöperatie Dementie Oisterwijk, die middelen krijgt uit het gemeentelijke innovatiefonds. Vanheusden: 'De burgers van Oisterwijk beslissen over de aanvragen die binnenkomen bij dit fonds. Het moet niet meer van de gemeente zijn. Het ligt bij de samenleving, bij de kartrekkers. Die moet je als gemeente koesteren. Deze mensen bloeien op als je ze serieus neemt. Als gemeente moet je mensen die zich willen inzetten opzoeken. Kijk wat de eigenheid van die mensen is en de eigenheid van de gemeente.'

Smit concludeert, zelf bijna verrast door het even eenvoudige als gewenste perspectief dat hij schetst: Wij plaatsen ons op deze manier in de ideale rol, in de ideale positie. Wij bepalen waar we bij willen zijn en waar niet. Zo ontstaat een kleine en flexibele overheid.' ■

Yvet Bommeljé is redactievoorzitter van Sociaal Bestek. **Tea Keijl** is eindredacteur.

Noten

1. Cijfers afkomstig van Alzheimer Nederland
2. Uit de projectomschrijving. Meer informatie over het project: info@ellengeerts.nl